

MACIEJ ZACHARIASIEWICZ¹

W kierunku pełnego uznania małżeństw i rodzicielstwa osób tej samej płci ukształtowanych w innym państwie członkowskim Unii? Uwagi na tle najnowszego orzecznictwa TSUE²

Wpłynął: 30.06.2025. Akceptacja: 5.08.2025

Streszczenie

W Unii Europejskiej w chwili obecnej większość państw zaakceptowała już pełnię uprawnień rodzinnoprawnych osób tej samej płci, tj. przede wszystkim prawo do zawarcia związku małżeńskiego oraz do ustalenia węzła filiacyjnego z dziećmi, ewentualnie alternatywną formę rodzinnego węzła prawnego w postaci związku partnerskiego z szerokim zakresem uprawnień. Przedmiotem opracowania jest interakcja, do jakiej dochodzi pomiędzy prawem Unii Europejskiej, prawem prywatnym międzynarodowym i prawem krajowym państw członkowskich UE w zakresie, w jakim odnosi się ona do transgranicznego przepływu rodzin osób tej samej płci. Problematyka ta omówiona została na tle najnowszego orzecznictwa TSUE, z częściowym uwzględnieniem również wyroków ETPCz.

Słowa kluczowe: małżeństwa jedнопłciowe, rodzicielstwo osób tej samej płci, uznanie, prawo prywatne międzynarodowe, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

---

¹ Prof. ALK dr hab. Maciej Zachariasiewicz – Akademia Leona Koźmińskiego (Polska); e-mail: zachariasiewicz@kozminski.edu.pl; ORCID: 0000-0002-2848-0216.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

MACIEJ ZACHARIASIEWICZ

Towards the Full Recognition of Marriages and Parenthood of Persons of the Same-sex Established in other Member States of the Union? Few Remarks on the Basis of Recent Case Law of CJEU³

Abstract

In the European Union, by now most states have already accepted full same-sex rights, i.e. the right to marry and to establish a filial relationship with children, or, alternatively a civil partnership with a wide range of rights. The subject of the present paper is the interaction that occurs between European Union law, private international law and the national law of the EU Member States insofar as it relates to cross-border movement of same-sex families. The issues are discussed against the background of recent case law of the CJEU, considering also judgments of the ECtHR.

Keywords: same-sex marriages, same sex parenthood, recognition, private international law, Court of Justice of the European Union.

---

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Wprowadzenie

Problematyka małżeństw osób tej samej płci oraz ich rodzicielstwa stała się w ostatnich latach przedmiotem wzmożonego zainteresowania doktryny prawa europejskiego i prawa prywatnego międzynarodowego. Dzieje się tak z dwóch przyczyn. Po pierwsze, w obszarze tym nastąpiły na przestrzeni kilku ostatnich dekad gwałtowne zmiany społeczne i światopoglądowe, których odzwierciedleniem jest radykalne przededefiniowanie pojęcia „małżeństwa” i „rodziny”⁴ w prawie szeregu państw na świecie⁵. W uproszczeniu można powiedzieć, że w Europie⁶, w chwili obecnej większość państw (zwłaszcza w Unii Europejskiej) zaakceptowała już pełnię praw osób tej samej płci, tj. prawo do zawarcia związku małżeńskiego oraz do ustalenia węzła filiacyjnego z dziećmi, i to zarówno poprzez ustalenie swego rodzicielstwa w sposób pierwotny (tj. już w chwili urodzenia dziecka⁷), jak i wtórny (tj. w wyniku przysposobienia), ewentualnie alternatywną formę rodzinnego węzła prawnego, jaką jest możliwość zawarcia związku partnerskiego z szerokim zakresem uprawnień⁸. Oczywiście są w szczególności uprawnienia majątkowe (spadkowe, wspólność majątkowa, wzajemne obowiązki utrzymania i alimentacji, itd.), które w „tęczowych” rodzinach przysługują na tych samych zasadach, co w rodzinach „tradycyjnych”. Spośród państw Unii pozostało jedynie kilka (Bułgaria, Rumunia, Słowacja oraz Polska), w których ustawodawca nie wprowadził jak dotąd żadnej formy instytucjonalizacji związku osób tej samej płci.

⁴ Zob. np. A. Brezko, *O potrzebie redefinicji pojęć „małżeństwo” i „rodzina” we współczesnym pluralistycznym świecie. Rozważania w kontekście związków partnerskich*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2014, 13; R. Szewczyk, *Ewolucja pojęcia małżeństwa w prawie europejskim*, „Studia Elckie” 2019, 21(4).

⁵ Wystarczy zauważyć, że stosunki homoseksualne były penalizowane w niektórych państwach, także Europy (np. w Irlandii), aż do lat 90. XX wieku. W Polsce odejście od stosowania sankcji karnej nastąpiło stosunkowo wcześniej – bo już w 1932 r. (Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.7.1932 r. – Kodeks karny, Dz.U. Nr 60, poz. 571). Trzy dekady później, przynajmniej w kręgu cywilizacji Zachodu, nastąpiła pełna akceptacja nie tylko samych relacji seksualnych osób tej samej płci, ale także możliwości kształtowania stosunków rodzinno-prawnych. Podobnie dynamiczna ewolucja miała miejsce w Stanach Zjednoczonych i wielu innych państwach (np. Ameryki Południowej). Szerzej piszę o przemianach prawnych w tym obszarze w innym miejscu: M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018, s. 164 i n.

⁶ Zob. https://en.wikipedia.org/wiki/Recognition_of_same-sex_unions_in_Europe.

⁷ Najczęściej urodzonego z pomocą zapłodnienia pozaustrojowego.

⁸ Dotyczy to również szeregu państw Europy Środkowo-Wschodniej. Związki partnerskie osób tej samej płci znane są na Węgrzech, w Chorwacji, na Łotwie i Litwie.

Po drugie, z uwagi na międzynarodową mobilność ludzi, w szczególności zaś swobodne przemieszczenie się osób w ramach Unii Europejskiej, sądy i inne organy władzy publicznej, na obszarach prawnych, na których nie są znane jednopłciowe stosunki rodzinne, zmuszone są rozwiązywać problemy prawne, powstające na skutek transgranicznego przepływu osób. Organy w tych państwach coraz częściej stykają się bowiem ze związkami jednopłciowymi ukształtowanymi pod rządami systemów prawnych, w których są one dopuszczalne. Muszą w konsekwencji rozstrzygać trudne zagadnienia z zakresu koordynacji systemów prawnych w przestrzeni. Wymaga to poszukiwania równowagi pomiędzy prymatem własnego systemu prawnego i reprezentowanych przez niego wartości a poszanowaniem dla stosunków prawnych skryształizowanych pod rządami obcego prawa oraz sytuacji faktycznej konkretnej rodziny, działającej w zaufaniu do powstałego (choć pod rządami obcego prawa) stosunku prawnego. Napięcia są tu nieuchronne. Przedmiotem niniejszego opracowania jest w szczególności interakcja, do jakiej dochodzi pomiędzy prawem Unii Europejskiej i prawem prywatnym międzynarodowym (tuzież szerzej – prawem krajowym państw członkowskich UE) w zakresie, w jakim odnosi się ona do transgranicznego przepływu rodzin osób tej samej płci. Problematyka ta zakorzeniona zostanie w najnowszym orzecznictwie TSUE. Konieczne będzie także odniesienie się do zapadłych w ostatnich latach rozstrzygnięć ETPCz. Na jego tle podejmę się próby zarysowania odpowiedzi na pytanie o zakres, w jakim państwa członkowskie powinny akceptować małżeństwa i rodzicielstwo osób tej samej płci, ukształtowanych pod rządami systemu prawnego innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Uznanie jako metoda kolizyjno-prawna

W kontynentalnej tradycji prawnej określenie prawa właściwego dla stosunków prawa prywatnego co do zasady następuje na podstawie multilateralnych norm kolizyjnych obowiązujących w porządku prawnym *fori*, które posługują się w tym celu kryteriami terytorialnego powiązania relewantnych elementów stanu faktycznego z określonym obszarem prawnym. Normy kolizyjne wskazują prawo właściwe w sposób neutralny, co oznacza, że wynik zastosowania normy kolizyjnej (zastosowanie prawa obcego lub własnego) jest zasadniczo bez znaczenia. Podstawowym źródłem norm kolizyjnych w Polsce jest Ustawa z 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe („PrPrywM”)⁹. Prawo wskazane w ten sposób rozstrzyga o istnieniu i treści ocenianego stosunku prawnego, względnie, wybranych

⁹ T.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 503.

jego elementach. I tak, tytułem przykładu, zgodnie z art. 48 PrPryMiędz: „O możliwości zawarcia małżeństwa rozstrzyga w stosunku do każdej ze stron jej prawo ojczyście z chwili zawarcia małżeństwa.”

Tradycyjna, multilateralna metoda kolizyjna (określana często jako savignowska, od jej twórcy – F.K. von Savignego¹⁰) od dawna konkuruje z opartą na odmiennych założeniach metodą „uznania”, tudzież – w nieco odmiennym odświeżeniu – teorią ochrony praw nabytych¹¹. Metoda uznania zakłada konieczność poszanowania stanów faktycznych skryształizowanych pod rządami innego systemu prawnego, co wiąże się z powstaniem stosunku prawnego i nabyciem określonych praw podmiotowych na jego podstawie¹². Co istotne, w najpełniejszej wersji uznanie stanowi sposób akceptacji stosunku prawnego powstałego za granicą bez odniesienia do krajowego systemu norm kolizyjnych¹³. W państwie „przyjmującym” stosunek zwracamy się zatem bezpośrednio do prawa, które wykreowało dany stosunek i prawa podmiotowe („państwo pochodzenia”), bez pośrednictwa norm kolizyjnych fori¹⁴. Metoda uznania w przeważającej mierze została współcześnie wyparta, przynajmniej w Europie, przez savignowską, neutralną metodę wskazania prawa właściwego. Z uwagi jednak na obojętność metody savignowskiej na merytoryczny wynik rozstrzygnięcia (a więc i sprawiedliwość materialnoprawną) nieustannie toczy się dyskusja o potrzebie uzupełnienia jej innymi instrumentami lub technikami, które pozwalałyby – w mniejszym lub większym stopniu – korygować rezultat automatycznego stosowania prawa określonego neutralnymi normami kolizyjnymi¹⁵. Potrzeba respektowania sytuacji skryształizowanych pod rządami obcego prawa uwidacznia się także w orzecznictwie, gdy sąd skonfrontowany jest z konkretnymi przypadkami, w których stosowanie klasycznych norm kolizyjnych mogłoby prowadzić do rażąco niesprawiedliwych rozstrzygnięć, poprzez pozbawienie praw nabytych pod rządami innego prawa i udaremnienie uzasadnionych oczekiwań podmiotów co do sytuacji prawnej, w jakiej się znajdują.

¹⁰ F.C.V. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, Band VIII. 1849.

¹¹ M.-A. Zachariasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*. Vol. 20A. *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2014, s. 86–87.

¹² Zob. np. P. Lagarde, *La reconnaissance des situations en droit international privé: actes du colloque international de la Haye du 18 janvier 2013*, Paris 2013; A. Dorabalska, *Uznanie stosunku prawnego powstałego za granicą*, „Państwo i Prawo” 2012, 4; A. Dorabalska, *Między normą kolizyjną a instytucją uznania – nazwisko w orzecznictwie TS*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2011, 3; M.-A. Zachariasiewicz, *Nowa ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym a małżeństwa i związku osób tej samej płci*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2012, 11.

¹³ A. Dorabalska, *Uznanie...*, s. 54.

¹⁴ M. Pazdan [w:] M. Pazdan (red.), *System...*, s. 24.

¹⁵ Generalnie mało kto podnosi współcześnie, że powinno dojść do przededefiniowania paradygmatu w kierunku zastąpienia metody savignowskiej, metodą uznania czy teorią praw nabytych. Wady tych drugich są znane od dawna. Zob. na ten temat M.-A. Zachariasiewicz [w:] M. Pazdan (red.), *System...*, s. 88.

Rosnące zainteresowanie metodą uznania w ostatnich latach związane jest z orzecznictwem TSUE, zapadłym na tle art. 49 TFUE i art. 21 TFUE. Pierwotne (traktaty) i wtórne prawo europejskie gwarantuje wszystkim unijnym podmiotom korzystanie ze swobód przepływu w ramach UE, w tym swobodę prowadzenia działalności gospodarczej w innych państwach członkowskich (art. 49 TFUE) oraz prawa do swobodnego przemieszczania się dla wszystkich obywateli UE (art. 21 TFUE). Na skutek ewolucji wspieranej działalnością Trybunału prawo Unii Europejskiej już dawno wyszło poza obszar prawa gospodarczego, a mianowicie, z jednej strony wkroczyło w obszar praw politycznych niezwiązanych z wykonywaniem działalności gospodarczej¹⁶, a z drugiej – w obszar prawa prywatnego, będący pierwotnie poza polem zainteresowania UE. Trybunał wypracował w szczególności reguły, zgodnie z którymi w ramach UE należy uznawać osobowość prawną podmiotów z innych państw członkowskich (na tle art. 49 TFUE)¹⁷, a także nazwisko osoby fizycznej¹⁸ i jej tożsamość płciową¹⁹, w postaci ukształtowanej pod rządami prawa państwa pochodzenia (na tle art. 21 TFUE). Zdaniem TSUE stosowanie własnych przepisów dotyczących spółek czy nazwisk prowadzące do odmowy zaakceptowania skutków wynikających ze stanu prawnego zaistniałego na terenie innego państwa członkowskiego może stanowić przeszkodę godzącą w wykonywanie unijnych swobód i jako takie jest sprzeczne z Traktatem. Traktat zakazuje bowiem wszelkich przepisów i praktyki stosowania prawa krajowego, które mogłyby utrudnić lub uczynić mniej atrakcyjnym korzystanie ze swobód nim gwarantowanych. Oznacza to w istocie nakaz uznawania (*mutual recognition*) stanów prawnych zaistniałych pod rządami państwa pochodzenia w zakresie, w jakim stosowanie własnych przepisów przez państwo przyjmujące godziłoby w skuteczną realizację

¹⁶ K. Kowalik-Bańczyk [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2012, s. 438.

¹⁷ Wyroki TSUE: z 25.10.2017 r. w sprawie C-106/16 *Polbud – Wykonawstwo sp. z o.o.*, ECLI:EU:C:2017:804; z 12.7.2012 r. w sprawie C-378/10, *VALE Építési kft*, ECLI:EU:C:2012:440; z 16.12.2008 r., C-210/06, *Cartesio Oktató és Szolgáltató* ECLI:EU:C:2008:723; z 30.9.2003 r. w sprawie C-167/01, *Inspire Art. Ltd.*, ECLI:EU:C:2003:512; z 5.11.2002 r. w sprawie C-208/00, *Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumangement GmbH*, ECLI:EU:C:2002:632; z 9.3.1999 r. w sprawie C-212/97, *Centros Ltd. v. Erhvervsog Selskabsstyrelsen*, ECLI:EU:C:2002:632; z 27.9.1988 r. w sprawie 81/87, *The Queen v. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust*, ECLI:EU:C:1988:456.

¹⁸ Zob. wyroki: z 30.3.1993 r. w sprawie C-168/91 *Christos Konstantinidis v. Stadt Allensteig i Landratsamt Calw-Ordnungsamt*, ECLI:EU:C:1993:115; z 2.10.2003 r. w sprawie C-148/02 *Carlos García Avello v. Państwo Belgijskie*, ECLI:EU:C:2003:539; z 14.10.2008 r. w sprawie C-353/06 *Stefan Grunkin i Dorothee Regina Paul*, ECLI:EU:C:2008:559; z 22.12.2010 r. w sprawie C-208/09 *Ilonka Sayn-Wittgenstein v. Landeshauptmann von Wien*, ECLI:EU:C:2010:806.

¹⁹ Wyrok TSUE z 4.10.2024 w sprawie C-4/23 [*Mirin*], ECLI:EU:C:2024:845 (obowiązek uznania i wpisania w akcie urodzenia zmiany imienia i tożsamości płciowej uzyskanej zgodnie z prawem w innym państwie członkowskim w trakcie korzystania ze swobody przemieszczania się).

celów określonych przepisami Traktatu²⁰. W konsekwencji w takich przypadkach państwo członkowskie nie może stosować własnego prawa, nawet gdy jego właściwość wynika z norm kolizyjnych *fori*. Z tak rozumianym uznaniem mamy do czynienia w przypadkach, w których w państwie pochodzenia dochodzi do jakiegoś rodzaju formalnego potwierdzenia/rejestracji faktu powstania stosunku prawnego (utworzenie spółki i jej wpisanie do rejestru, rejestracja nazwiska w urzędzie stanu cywilnego, zawarcie małżeństwa itp.).

Orzecznictwo TSUE na tle art. 21 Traktatu w odniesieniu do małżeństw i rodzicielstwa osób tej samej płci

Najnowsza linia orzeczeń na art. 21 TFUE dotyczy swobody przepływu małżeństw i rodziców tej samej płci. Już na początku warto podkreślić, że Trybunał wkracza w ten obszar z dużą dozą ostrożności, świadom istotnych różnic społecznych i prawnych pomiędzy państwami członkowskimi oraz silnego zakorzenia materii w etyce i obyczajowości. Trybunał próbuje przy tym pogodzić, z jednej strony, wynikające z prawa UE poszanowanie dla swobody obywateli Unii do przemieszczania i osiedlania się w innych państwach członkowskich bez przeszkód i utrudnień, a z drugiej – ich tożsamości narodowej (art. 4 TUE) oraz autonomii regulacyjnej w obszarze prawa rodzinnego. Należy także podkreślić, że w żadnym z orzeczeń, o których mowa będzie niżej, Trybunał nie wypowiedział się na temat przepisów prawa krajowego dotyczących małżeństwa czy rodzicielstwa, w zakresie, w jakim chodzi o wewnętrzną regulację stosunków krajowych w ramach danego systemu prawnego. Trybunał wypowiada się wyłącznie w odniesieniu do sytuacji, w której obywatele Unii korzystają z chronionej prawem UE swobody przemieszczania się.

Pierwszym w tej serii rozstrzygnięciem był wyrok w sprawie C-673/16 *Coman*²¹. W sprawie zawisłej przed rumuńskimi sądami obywatel rumuński (*R.A. Coman*) domagał się wydania zezwolenia na pobyt w Rumunii dla swojego małżonka – obywatela amerykańskiego (*R.C. Hamilton*), z którym zawarł związek małżeński w Belgii, zgodnie z tam obowiązującym prawem. Pragnąc uzyskać zezwolenie na pobyt w Rumunii, małżonkowie korzystali ze swobody przepływu osób w ramach Unii. W świetle przepisów dyrektywy 2004/38/WE²², a także szerzej – art. 21 TFUE –

²⁰ C-148/02 *García Avello*, pkt 25 i 26; C-353/06 *Grunkin i Paul*, pkt 16.

²¹ Wyrok TSUE z 5.6.2018 r. w sprawie C-673/16 *Relu Adrian Coman i inni v. Inspectoratul General pentru Imigrări*, ECLI:EU:C:2018:385.

²² Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.4.2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) Nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG,

małżonkowi obywatela Unii przysługuje tzw. pochodne prawo pobytu. Rumuńskie władze odmówiły go jednak R.C. Hamiltonowi, podnosząc, że prawo rumuńskie nie uznaje małżeństw tej samej płci. Trybunał orzekł natomiast, że państwo członkowskie nie może odmówić wydania pozwolenia na pobyt homoseksualnym małżonkom obywateli UE z powołaniem na regulację prawa krajowego. Pojęcie małżonka w dyrektywie 2004/38/WE (a zatem na potrzeby art. 21 TFUE w ogóle) należy rozumieć w sposób autonomiczny i neutralny z punktu widzenia płci²³. Odmowa pozwolenia na pobyt stanowiłaby bowiem przeszkodę w wykonywaniu prawa obywatela Unii do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich²⁴. TSUE podkreśla jednak w swym wyroku, że obowiązek uznania małżeństwa zawartego z osobą tej samej płci wywodzony jest w sprawie z art. 21 ust. 1 TFUE wyłącznie do celów przyznania pochodnego prawa pobytu²⁵.

Następne w kolejności istotne rozstrzygnięcie TSUE – wyrok w sprawie C-490/20 *Pancharevo*²⁶ – dotyczyło transkrypcji aktu urodzenia dziecka pary jedнопłciowej i skutków teje w państwie członkowskim nieznanym instytucji rodzicielstwa osób tej samej płci. Dziecko urodziło się w Hiszpanii, gdzie sporządzono akt urodzenia. W akcie tym jako rodziców wskazano dwie matki: obywatelkę bułgarską i brytyjską. Bułgarskie organy odmówiły przeniesienia tego aktu urodzenia do bułgarskiego rejestru cywilnego, podnosząc, że „wzmianka w akcie urodzenia o rodzicach jako dwóch osobach płci żeńskiej jest sprzeczna z porządkiem publicznym Republiki Bułgarii, który nie zezwala na małżeństwo dwóch osób tej samej płci”²⁷. Konsekwencją tej odmowy były utrudnienia w uzyskaniu przez dziecko bułgarskiego dowodu tożsamości. W ramach procedury prejudycjalnej Trybunał Sprawiedliwości musiał rozstrzygnąć, czy taka odmowa nie narusza przepisów prawa Unii, w szczególności zaś swobody przemieszczania się (art. 21 Traktatu) oraz prawa do poszanowania życia rodzinnego (art. 7 Karty) i praw dziecka do ochrony i opieki (art. 24 Karty).

Sentencja wyroku wyraża się w dwóch zasadniczych tezach. Po pierwsze, TSUE przyjął, że w sytuacji takiej, jak zaistniała w sprawie C-490/20 *Pancharevo*, państwo członkowskie jest zobowiązane do wydania dziecku pary jedнопłciowej dowodu tożsamości lub paszportu, jednakże „bez konieczności uprzedniego

72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz.Urz. UE L 158, s. 77).

²³ C-673/16 *Coman*, pkt 35.

²⁴ C-673/16 *Coman*, pkt 40.

²⁵ C-673/16 *Coman*, pkt 36.

²⁶ Wyrok TSUE z 14.12.2021 w sprawie C-490/20 *V.M.A. v Stolichna obshtina, rayon 'Pancharevo'*, ECLI:EU:C:2021:1008.

²⁷ C-490/20 *Pancharevo*, p. 23.

sporządzenia aktu urodzenia przez jego organy krajowe”²⁸. Po drugie, Trybunał orzekł, że prawo UE zobowiązuje państwa członkowskie do „uznania [...] dokumentu pochodzącego od przyjmującego [tu: Hiszpanii – przyp. M.Z.] państwa członkowskiego umożliwiającego wspomnianemu dziecku korzystanie, wraz z każdą z tych dwóch osób, z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich”²⁹.

Omawiane rozstrzygnięcie ma także istotny polski kontekst. Po pierwsze, problem transkrypcji aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych jest od dawna przedmiotem judykatury sądów administracyjnych³⁰ i ożywionej dyskusji w doktrynie³¹. W Polsce – podobnie jak w Bułgarii – dzieci par jedнопłciowych (i ich rodzice)

²⁸ C-490/20 *Pancharevo*, p. 70.

²⁹ Orzeczenie TSUE było już przedmiotem komentarzy w polskiej doktrynie. Aprobując wypowiedzieli się o nim: M. Wojewoda, *Rodzicielstwo osób tej samej płci w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – glosa do wyroku TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r. w sprawie C-490/20, „Białostockie Studia Prawnicze” 2022, 27(3) oraz – choć z większą dozą sceptycyzmu – P. Mostowik, *Swoboda przemieszczania się w Unii Europejskiej przez dziecko pod pieczę osób tej samej płci a krajowe reguły obywatelstwa i prawa rodzinnego na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14.12. 2021 r., C-490/20, VMA przeciwko Stolichna obshtina, rayon” Pancharevo*, 2022, 4. Zob. także J. Buchalska, A. Pudło-Jaremek, *Prawo do bycia niedyskryminowanym w prawie UE jako podstawa do uznania zagranicznych aktów urodzenia dziecka w Polsce*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2024, 12, s. 44 i n.*

³⁰ Zob. w szczególności uchw. NSA z 2.12.2019, II OPS 1/19, a także: wyr. NSA z 10.10.2018 r., II OSK 2552/16; wyrok NSA z 17.12.2014, II OSK 1298/13; wyr. WSA w Gliwicach z 6.04.2016 r., II SA/GL 1157/15; wyrok WSA w Krakowie z 10.05.2016 r., III SA/Kr 1400/15; Wyrok WSA w Poznaniu z 5.04.2018 r., II SA/Po 1169/17.

³¹ Zob. w szczególności publikacje M. Wojewody: M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2017, 26; M. Wojewoda, *Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce – glosa do uchwały NSA (7) z 2.12.2019 r., II OPS 1/19, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, 2 i inne tego autora. Zob. także M.-A. Zachariasiewicz, *Nowa ustawa...*, s. 94–96; J. Pawliczak, *Odmowa transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety. Glosa do uchwały NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, „Państwo i Prawo” 2021, 1(1); A. Chmielarz-Grochal, *Stosowanie przez sądy administracyjne standardów europejskich w toku rozstrzygania transgranicznych problemów obywatelstwa oraz transkrypcji aktów stanu cywilnego*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica” 2020, 93; J. Gajda, *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice zostały wpisane więcej niż dwie osoby*, „Prawo i Więź” 2020, 32; P. Mostowik, *O żądaniach wpisu w polskim rejestrze stanu cywilnego zagranicznej fikcji prawnej pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych”*, „Forum Prawnicze” 2019, 56; G. Krawiec, *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka osób tej samej płci pozostających w związku*, „Studia Prawnicze: rozprawy i materiały” 2019, 25. W doktrynie wyrażano różne stanowiska odnośnie do konieczności transkrybowania zagranicznych aktów urodzenia par dzieci jedнопłciowych, przy czym przeważało stanowisko przeciwne transkrypcji. W ocenie jednak piszącego te słowa (zob. M. Zachariasiewicz, *Transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2019, 111, s. 161; M. Zachariasiewicz, *Klauzula*, s. 139–141) brak transkrypcji – skutkującej odmową wydania polskich dokumentów tożsamości – stanowi naruszenie art. 8 EKPCz (prawa do ochrony życia rodzinnego). Czynnikiem naruszającym EKPCz jest tu jednak nie tyle sama odmowa transkrypcji, ile skumulowane działanie polskich przepisów oraz praktyki administracyjnej i orzeczniczej, które skutkują zawieszeniem dzieci par jedнопłciowych w próżni prawnej. W mojej ocenie urzędy stanu cywilnego nie powinny zamykać oczu na istniejący stan prawny i praktykę urzędniczą. Powinny dostrzegać praktyczne skutki odmowy transkrypcji. Jak celnie ujął to czeski TK w wyroku z 27.7.2017 r.: „dobro dziecka ma pierwszeństwo przed abstrakcyjnymi zasadami” (I US 3226/16, dostępne na stronie <https://www.usoud.cz>; dostęp: 18.5.2018). W podobnym duchu: W. Pietrzak, *Glosa***

spotykały się z odmową transkrybowania ich aktu urodzenia do polskiego rejestru stanu cywilnego, co rodziło daleko idące trudności w życiu codziennym oraz przede wszystkim oznaczało, że nie mogły one uzyskać numeru PESEL i polskich dokumentów tożsamości (nawet w przypadkach, w których ich obywatelstwo polskie nie budziło wątpliwości). Po drugie, krótko po wyroku w sprawie *Pancharevo*, Trybunał wydał postanowienie w polskiej sprawie: C-2/21 *Rzecznik Praw Obywatelskich*³². Z uwagi na nieomalże identyczny kontekst faktyczny i prawny Trybunał nie wydał odrębnego wyroku, a jedynie powtórzył konkluzje wyrażone w sprawie *Pancharevo*.

We wskazanych dwóch orzeczeniach Trybunał w istocie zaakceptował rozwiązanie już wcześniej wypracowane przez polski Naczelny Sąd Administracyjny w szeroko komentowanej w doktrynie³³, z reguły przychylnie³⁴, uchwale z 2 grudnia 2019³⁵. O ile więc nie istnieje obowiązek przeniesienia aktu urodzenia dzieci par jedнопłciowych do polskiego rejestru (czyli stworzenia polskiego dokumentu „aktu urodzenia”) – ponieważ uzasadniona jest tu ochrona autonomii i integralności krajowych zasad prawa rodzinnego i rejestru stanu cywilnego – państwo członkowskie zobowiązane jest wydać dla takiego dziecka dokumenty tożsamości, jeśli na podstawie stosownych przepisów dziecko jest obywatelem tego państwa, a zatem powinno umożliwić mu uzyskanie dokumentów, dzięki którym będzie mogło korzystać z przywilejów przysługujących obywatelom tego państwa (swobodne przemieszczanie się, dostęp do opieki medycznej itd.). NSA w swej uchwale z 2 grudnia 2019 r. zmienił dotychczasowe rozumienie „obligatoryjności transkrypcji” na tle art. 105 ust. 5 PrASC i przyjął, że nie jest ona konieczna do uzyskania dokumentów tożsamości, ponieważ zagraniczny akt urodzenia ma w Polsce równą moc dowodową co polskie dokumenty urzędowe (art. 1138 KPC). Artykuł 1138 KPC wydaje się przy tym wypełniać – przynajmniej co do zasady – drugi z obowiązków sformułowanych przez Trybunał, tj. dotyczący konieczności uznania zagranicznych dokumentów, umożliwiających dziecku swobodne przemieszczanie się z każdym z rodziców.

Problem, jaki pojawia się na płaszczyźnie praktycznej jest jednak taki, że ani uchwała NSA, ani nawet orzeczenia TSUE w sprawach C-490/20 *Pancharevo* i C-2/21 *Rzecznik Praw Obywatelskich*, nie przyjęły się w pełni w praktyce polskich organów administracji. Słyszalne są wszakże głosy, że organy administracji rozpatrujące wnioski o wydanie dokumentów tożsamości nadal (jak czyniły to wcześniej

do uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego z 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, 61(3).

³² Postanowienie TSUE z 24.06.2022 w sprawie C-2/21 *Rzecznik Praw Obywatelskich*, ECLI:EU:C:2022:502.

³³ Zob. literatura cyt. w przyp. 31 wyżej.

³⁴ Zob. przede wszystkim: M. Wojewoda, *Zagraniczne...*

³⁵ II OPS 1/19.

w nawiązaniu do brzmienia art. 105 ust. 5 PrASC), i to często, odmawiają wydawania dokumentów tożsamości w braku przedstawienia polskiego aktu urodzenia³⁶. Praktyka administracyjna istotnie odbiega zatem od rozstrzygnięć naczelnych organów sądowniczych³⁷ i to pomimo wytycznych MSWiA z 22 września 2021 roku³⁸. O ile zatem omawiane rozstrzygnięcia można byłoby skomplementować jako Salomonowe, o tyle nie rozwiązały one realnego problemu, z jakim borykają się rodziny jedнопłciowe. Jak zauważył jeden z komentatorów, NSA „nie rozwiązał rzeczywistego problemu, z którym od wielu lat mierzy się dziecko pozbawione możliwości uzyskania polskiego dokumentu tożsamości”³⁹. Nie jest przy tym pomocna także druga konkluzja TSUE (dotycząca uznania dokumentów), ponieważ problem w praktyce dotyczy także dzieci nieposiadających dokumentów tożsamości innego państwa Unii (bo np. mających z mocy ustawy jedynie obywatelstwo polskie).

Dodatkowy problem, jaki pojawia się w tym kontekście, związany jest z okolicznością, że w polskich dowodach osobistych uwidacznia się imiona rodziców. W tej sytuacji organy administracji odmawiają ujawnienia imion obydwu rodziców tej samej płci. Praktykę tę zaaprobował ostatnio Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z 22 maja 2025 roku⁴⁰. W ocenie NSA wyroki TSUE w sprawie C-490/20 *Pancharevo* i C-2/21 *Rzecznik Praw Obywatelskich* – choć zobowiązują państwa członkowskie do wydania dokumentów tożsamości dla dzieci par jedнопłciowych, to nie zobowiązują do ujawnienia w dowodzie osobistym imion obydwu rodziców, w przypadku, gdy ci mają tę samą płć. NSA podkreśla jednak, że dowód osobisty nie przesądza o istnieniu stosunku filiacyjnego ani nie stanowi dowodu, że dziecko ma tylko jednego rodzica (dowód relacji rodzice–dziecko wynika natomiast z aktu urodzenia, w tym zagranicznego).

Wreszcie ostatnia sprawa, na którą należy zwrócić uwagę, nie zakończyła się jeszcze wyrokiem Trybunału, ale dostępna jest już Opinia Rzecznika Generalnego R. de la Toura⁴¹. Chodzi tu o sprawę C-713/23 *Trojan*. Jakub Cupriak-Trojan, mający obywatelstwo polskie i niemieckie, i Mateusz Trojan, obywatel polski, zawarli

³⁶ Zob. np. Rzecznik Praw Obywatelskich, Opinia dla Senatu dot. ustawy o dokumentach paszportowych z dnia 20.01.2022. Pozyskano z: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-01/Do_Senatu_dokumenty_paszportowe_20.1.2022.pdf (dostęp: 30.06.2025); Rzecznik Praw Obywatelskich, WSA zajmie się sprawą odmowy transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka pary jedнопłciowej po wyroku TSUE (komunikat aktualizowany). Pozyskano z: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pytanie-prejudycjalne-dzieci-rodzicow-jednej-plci-postanowienie-tsue-nsa>.

³⁷ Należy jednak podkreślić, że ta negatywna praktyka stała się już przedmiotem kontroli ze strony sądów administracyjnych. Zob. wyr. WSA w Warszawie z 20.11.2020 r., IV SA/Wa 1618/20.

³⁸ DSO-WEL-6190-35/2021.

³⁹ J. Pawliczak, *Odmowa...*

⁴⁰ II OSK 2155/22.

⁴¹ Opinia Rzecznika Generalnego Jeana Richarda De La Toura z dnia 3.04.2025 r. w sprawie C-713/23 *Jakub Cupriak-Trojan, Mateusz Trojan v Wojewoda Mazowiecki*, ECLI:EU:C:2025:235.

związek małżeński w Berlinie. Ponieważ obecnie mieszkają w Polsce, zwrócili się do Kierownika USC o transkrypcję ich aktu małżeństwa. Kierownik USC odmówił jednak z uzasadnieniem, że naruszałoby to podstawowe zasady polskiego porządku prawnego. Także ten wątek miał już okazję być przedmiotem wypowiedzi sądów administracyjnych⁴² i był szeroko komentowany przez doktrynę⁴³. Należy podkreślić, że sądy dość jednolicie odmawiały transkrypcji w tego typu przypadkach, co było przedmiotem różnych ocen w doktrynie. Tym razem jednak NSA, postanowieniem z 8 listopada 2023 r., zwrócił się do Trybunału z pytaniem prejudycjalnym dotyczącym przepisów art. 20 ust. 2 lit. a i art. 21 ust. 1 TFUE oraz art. 7 i art. 21 ust. 1 Karty, a także art. 2 pkt 2 dyrektywy 2004/38. Pytanie sformułowane zostało wielotorowo. NSA chciał mianowicie wiedzieć, czy w państwie nieprzewidującym w swym prawie małżeństwa osób tej samej płci, można „odmówić uznania i przeniesienia w drodze transkrypcji do krajowego rejestru stanu cywilnego [...] aktu małżeństwa, uniemożliwiając tym osobom przebywanie w tym państwie w takim stanie cywilnym i pod tym samym nazwiskiem rodowym”⁴⁴. NSA pyta zatem z jednej strony o transkrypcję, a z drugiej o „uznanie” aktu małżeństwa, ze wskazaniem na potencjalne jego skutki.

Opinia Rzecznika Generalnego buduje na wcześniejszych (omówionych wyżej) rozstrzygnięciach Trybunału, a także w istotnym zakresie czerpie z do orzecznictwa ETPCz, przyjmując standardy wypracowane w Strasburgu za miarodajne także dla unijnego reżimu prawnego. Rzecznik Generalny, tak jak wcześniej TSUE, próbuje godzić kompetencje państwa członkowskiego do autonomicznego kształtowania swego prawa rodzinnego i systemu rejestracji stanu⁴⁵ z koniecznością zapewnienia przestrzegania prawa Unii, w szczególności swobody przemieszczania się w jej obrębie przez obywateli UE. Powstaje tu zatem pytanie o granice zakresu stosowania prawa Unii w omawianej dziedzinie⁴⁶.

Na najogólniejszym poziomie Rzecznik wyprowadza zatem konkluzję, zgodnie z którą:

„Państwo członkowskie pochodzenia obywatela Unii powinno uznać małżeństwo zawarte przez niego w innym państwie członkowskim z osobą tej samej płci, nawet jeśli celem nie jest uzyskanie w pierwszym państwie członkowskim pochodnego prawa pobytu, dowodu tożsamości czy też paszportu.

⁴² Wyr. NSA z 28.2.2018 r., II OSK 1112/16; Wyr. WSA w Warszawie z 25.1.2019 r., IV SA/Wa 2717/18.

⁴³ Zob. literatura cyt. wyżej w przypisie 31.

⁴⁴ Opinia RG, pkt. 21.

⁴⁵ Które bez wątplenia pozostają w kompetencji państw członkowskich. W polskiej literaturze aspekt ten jest eksponowany zwłaszcza przez P. Mostowika: P. Mostowik, *O żądaniach...*; idem, *Swoboda...*

⁴⁶ Opinia RG, pkt. 3, 26-27.

Natomiast obowiązek wpisania tego aktu do rejestru stanu cywilnego powinien pozostać w gestii każdego z państw członkowskich. Wobec tego do nich należałaby decyzja, czy taki wpis jest jedynym sposobem spełnienia wymogów art. 7 Karty, interpretowanego w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.”

Podobnie zatem jak w sprawach C-490/20 *Pancharevo* i C-2/21 *Rzecznik Praw Obywatelskich*, w odniesieniu do aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych, także w przypadku aktów małżeństwa, Rzecznik przyjmuje, że kwestia ich umiejscowienia w krajowym rejestrze stanu cywilnego powinna pozostać do swobodnej oceny państw członkowskich. Prawo UE nie stwarza zatem obowiązku dokonania transkrypcji aktu małżeństwa pary jedнопłciowej⁴⁷. Jednakże, Rzecznik formułuje istotne zastrzeżenie w odniesieniu do Polski. Rzecznik Generalny dostrzegł bowiem, że praktyka administracyjna w Polsce znacząco odbiega od teoretycznej wartości prawnej samej transkrypcji. Pomimo zatem, że transkrypcja nie stanowi uznania stosunku prawnego, a jej istota sprowadza się do stworzenia krajowego dokumentu legitymacyjnego⁴⁸, a nadto polskie prawo przyjmuje, że zagraniczny dokument urzędowy (np. akt małżeństwa) ma moc prawną równą z polskim (art. 1138 KPC), to rola transkrypcji w praktyce jest w naszym kraju zdecydowanie bardziej doniosła. Była już mowa wyżej o roli, jaką odgrywa ona w możliwości uzyskania dokumentów tożsamości przez dzieci par jedнопłciowych. Szerzej jednak, jak ujmuje to Rzecznik Generalny za stanowiskiem Rządu RP wyrażonym na rozprawie⁴⁹: „transkrypcja aktu małżeństwa jest jedynym sposobem na przezwyciężenie trudności wskazywanych przez osoby tej samej płci, które zawarły związek małżeński za granicą”. Korzystanie z oryginalnego, zagranicznego aktu stanu cywilnego napotyka wszakże nieufność organów i innych podmiotów, które odmawiają respektowania jego mocy dowodowej. W braku zatem alternatywnego, realnego, sposobu wykazania swego statusu rodzinnoprawnego, zdaniem Rzecznika Gene-

⁴⁷ Należy jednak zauważyć, że w wyroku w sprawie *Mirin* (pkt. 72), dotyczącym uznania zmiany płci, dokonanej w innym państwie członkowskim, Trybunał po raz pierwszy przyjął, że z prawa Unii wynika obowiązek dokonania stosownego wpisu w krajowym rejestrze stanu cywilnego (poprzez zmianę aktu urodzenia). W doktrynie podkreślano, że czyni to wyrok w sprawie *Mirin* przełomowym. Zob. A. Tryfonidou, *The Cross-Border Recognition of Changes in the Legal Sex of Transgender Persons: The Landmark Court of Justice ruling in the Mirin case*, „European Constitutional Law Review” 2025, 21(2), s. 346.

⁴⁸ W tym miejscu należy przypomnieć, że transkrypcja nie stanowi uznania stosunku, którego istnienie stwierdza obcy akt stanu cywilnego czy też uznania rozstrzygnięcia obcego sądu, który o powstaniu (ustaniu bądź zmianie) danego stosunku orzekł. Transkrypcja nie pociąga za sobą skutków materialnoprawnych. Chodzi tu jedynie o wierne przetransponowanie zagranicznego aktu stanu cywilnego do polskiego rejestru. Zob. uchw. SN z 20.11.2012, III CZP 58/12; art. 104 ust. 2 PrASC.

⁴⁹ Opinia RG, pkt. 44.

ralnego na Polsce ciąży obowiązek transkrypcji zagranicznego aktu małżeństwa do rejestru stanu cywilnego⁵⁰.

Rzecznik Generalny odnosi się również szerzej – do ogólnego obowiązku uznania małżeństw tej samej płci zawartych zgodnie z prawem innego państwa członkowskiego. Nie jest końca jasne, w jakim precyzyjnie znaczeniu Rzecznik używa pojęcia „uznanie małżeństwa”. O uznaniu tradycyjnie mówimy w kontekście uznawania orzeczeń sądów, ewentualnie – o uznaniu stosunku materialno-prawnego, najczęściej w przypadku, w którym jego istnienie stwierdzone jest aktem rejestracji w miejscu powstania (z zastrzeżeniem wyjątkowości tej metody kolizyjnoprawnej – zob. wyżej). Względnie w odniesieniu do skutków zagranicznych dokumentów urzędowych mówimy o ich przyjmowaniu, co oznacza zaakceptowanie ich skutków dowodowych. Wydaje się jednak, że Rzecznik mówi o uznaniu w znaczeniu funkcjonalnym, potencjalnie obejmującym wszystkie trzy wskazane wyżej konteksty. Chodzi zatem o zaakceptowanie takiego zakresu skutków małżeństwa zawartego w innym państwie członkowskim, aby prawo małżonków do swobodnego przemieszczania się w ramach Unii gwarantowane art. 21 TFUE było szanowane. Na państwach członkowskich spoczywa zatem „ustanowienie odpowiednich procedur uznawania więzi ustanowionych w ten sposób w innym państwie członkowskim”⁵¹, nawet jeżeli państwa te nie przewidują lub zakazują małżeństw jednopłciowych w swym prawie krajowym. Co więcej, „tego rodzaju obowiązek uznania nie narusza tożsamości narodowej ani nie zagraża porządkowi publicznemu danego państwa członkowskiego”⁵². O ile zatem „każde państwo członkowskie jest właściwe do określenia odpowiednich zasad w celu zapewnienia parom osób tej samej płci oficjalnego uznania”, o tyle celem, jaki musi zostać osiągnięty, jest nadanie im bytu i legitymacji wobec świata zewnętrznego⁵³.

Powiązanie wymogów unijnych na tle art. 21 TFUE ze standardami EKPCz

W najnowszym orzecznictwie TSUE coraz silniej zarysowuje się tendencja do konwergencji standardów unijnych i „strasburskich”. Trybunał Sprawiedliwości czerpie obficie z orzecznictwa ETPCz, inkorporując standardy wypracowane na

⁵⁰ Opinia RG, pkt. 45, 54.

⁵¹ Opinia RG, pkt. 36.

⁵² Opinia RG, pkt 36; *Coman*, pkt. 46. Por. M. Zachariasiewicz, *Klauzula*, s. 153–155.

⁵³ Opinia RG, pkt. 53.

tle EKPCz na grunt Karty i szerzej – prawa unijnego⁵⁴. Dotyczy to także omawianego w tym miejscu spraw dotyczących art. 21 TFUE, co widoczne jest szczególnie w Opinii Rzecznika Generalnego w sprawie C-713/23 *Trojan*. Rzecznik przypomina, że w wyroku w sprawie *Przybyszewska v. Polsce*⁵⁵, jak również *Formela v. Polsce*⁵⁶, ETPCz orzekł, że Polska przekroczyła przysługujący jej margines oceny i nie wywiązała się z ciężącego na niej pozytywnego obowiązku zapewnienia skarżącym szczególnych ram prawnych, gwarantujących uznanie i ochronę związków osób tej samej płci, czym naruszyła ich prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8 EKPCz)⁵⁷. Taki stan prawny pozostawia wszakże osoby tej samej płci, pozostające w stabilnym i zaangażowanym związku, w próżni prawnej i nie pozwala zaspokoić podstawowych potrzeb w zakresie uznania i ochrony takiego związku⁵⁸.

Wyroki w sprawie *Przybyszewska* (grudzień 2023 r.) i *Formela* (2024 r.) były naturalną konsekwencją wcześniejszego orzecznictwa ETPCz, w szczególności zaś wyroku w sprawie *Fedotova v. Rosji* (2023 r.)⁵⁹, w którym strasburski Trybunał potwierdził, że pozytywny obowiązek zapewnienia możliwości prawnej instytucjonalizacji trwałego związku pary osób tej samej płci istnieje bez względu na lokalny kontekst prawny, społeczny i kulturowy państwa członkowskiego Rady Europy. Ta ostatnia kwestia budziła wszakże wątpliwości po wyroku w sprawie *Oliari v. Włochom* (2015 r.)⁶⁰, w którym wprowadzie ETPCz również wyprowadził z art. 8 EKPCz taki obowiązek państw członkowskich, ale dla rozstrzygnięcia istotny był lokalny kontekst (Włochy były w tamtym czasie na drodze do instytucjonalizacji związków osób tej samej płci, co było akceptowane przez większość społeczeństwa).

⁵⁴ Za przykład spoza omawianego tu obszaru służyć może wyrok TSUE z 4.10.2024 r. w sprawie C-633/22 *Real Madrid Club de Fútbol, AE v. EE, Société Editrice du Monde SA* (ochrona dóbr osobistych w zeti-knieniu z wolnością prasy w kontekście wykonania orzeczenia pochodzącego z innego państwa czlonkowskiego).

⁵⁵ Wyrok ETPCz z 12.12.2023 r. w sprawie *Przybyszewska v. Polsce*, ECLI:CE:ECHR:2023:1212JUD001145417 (do którego Rzecznik odwozuje się w swej opinii wielokrotnie i obszernie).

⁵⁶ Wyrok ETPCz z 19.09.2024 r. w sprawie *Formela i in. przeciwko Polsce*, ECLI:CE:ECHR:2024:0919JUD005882812.

⁵⁷ Opinia RG, pkt. 35.

⁵⁸ Opinia RG, pkt. 52 z powoaniem na wyrok w sprawie *Formela v. Polsce*.

⁵⁹ Wyrok ETPCz z 17.1.2023 r., ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD004079210. Wyrok by  przedmiotem komentarzy w polskiej doktrynie. Zob. L. Garlicki, *Trybunał strasburski a status związków monoseksualnych (refleksje na tle wyroku z 13.07.2021 r., Fedotova and Others p. Rosji)*, [w:] *Zagadnienia prawa konstytucyjnego: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Krzysztofowi Skotnickiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. A. Domańska, Ł dz 2023; M. Górski, *Lotniskowiec "Strasbourg" zakończył manewr. Uwagi na kanwie wyroku Wielkiej Izby ETPC z 17.01. 2023 r., Fedotova i inni v. Rosja*, „Państwo i Prawo” 2023, 78(9).

⁶⁰ Wyrok ETPCz z 21.7.2015 r. w sprawie *Oliari i Inni przeciwko Włochom*, ECLI:CE:ECHR:2015:0721JUD001876611.

Wszystkie ze wskazanych wyżej spraw dotyczyły krajowych stanów faktycznych, tzn. przypadków, w których pary jedнопłciowe, zamieszkujące na stałe w określonym państwie członkowskim Rady Europy, pragnęły zawrzeć związek małżeński w tym państwie. Odmówiono im jednak z uwagi na nieznaną formę małżeństw jedнопłciowych. Ponieważ w państwach tych prawo nie przywidywało również żadnej innej formy prawnej (związku partnerskiego), z której pary te mogłyby skorzystać, ETPCz uznał, że takie pozostawienie ich w prawnej próżni stanowi naruszenie art. 8 EKPCz. Wszystkie wspomniane wyroki dotyczą zatem obowiązków państwa w relacji do własnych obywateli, zamieszkałych na własnym terytorium danego państwa.

ETPCz miał jednak również do czynienia ze sprawą, w której chodziło o przeniesienie sporządzonego w innym państwie aktu małżeństwa pary jedнопłciowej do rejestru państwa nieznanego tego typu związków. Chodzi mianowicie o sprawę *Orlandi v. Włochom* z 2017 r.⁶¹, w której włoskie organy odmówiły małżeństwu tej samej płci, zawartych w innych krajach, ich rejestracji/transkrypcji we włoskim rejestrze stanu cywilnego. Trybunał podkreślił, że odmowa rejestracji/transkrypcji powodowała, że skarżący znajdowali się w prawnej próżni, doznając licznych trudności w dniu codziennym, ponieważ ich związek nie był w żaden sposób sankcjonowany przez prawo (ani jako zagraniczne małżeństwo, ani nawet jako związek partnerski). W związku z tym ETPCz stwierdził naruszenie art. 8 Konwencji. Z wyroku w sprawie *Orlandi i inni v. Włochy* nie wynika bezwzględny nakaz transkrypcji aktów małżeństwa jedнопłciowego zawartego w innym państwie. Trybunał podkreślił, że uznaje za uzasadniony interes ustawodawcy krajowego w utrzymaniu wyłącznie heteroseksualnego charakteru małżeństwa i w przeciwdziałaniu obchodzeniu takiej wyłączności poprzez zawieranie małżeństw jedнопłciowych na terenie innego kraju i domaganie się następnie transkrypcji aktów małżeństwa we Włoszech⁶². Jednakże w sytuacji, w której pary jedнопłciowe ani nie mogą dokonać transkrypcji aktu małżeństwa zawartego w innym kraju, ani zawrzeć związku partnerskiego tam, gdzie na stałe mieszkają, państwo to narusza art. 8 EKPCz. Odmowa transkrypcji jawi się tu zatem jako „współwinna” naruszeniu art. 8 EKPCz, którego istotą jest pozostawienie związków tej samej płci w prawnej próżni, bez żadnej ochrony instytucjonalnej właściwej trwałym więziom dwojga ludzi. Co istotne w omawianym kontekście – do naruszenia dochodzi tu w sytuacji transgranicznej (nawet jeśli powiązania z terytorium innego państwa w sprawie *Orlandi* były stosunkowo słabe).

⁶¹ Wyr. ETPCz z 14.12.2018 r. w sprawie *Orlandi i inni v. Włochom*, Nr 26431/12, 26742/12, 44057/12 i 60088/12, ECLI:CE:ECHR:2017:1214JUD002643112. Także do niej odwołuje się Rzecznik Generalny w swej Opinii w sprawie *Trojan*, pkt. 51.

⁶² *Orlandi i inni v. Włochom*, pkt 209.

Skoro zatem naruszeniem prawa do poszanowania życia rodzinnego (art. 8 EKPCz) jest brak zapewnienia możliwości zinstytucjonalizowania związku pary tej samej płci w czysto krajowych sytuacjach, to tym bardziej należy przyjąć, że do naruszenia tego przepisu dochodzi w sytuacji, w której związek taki zawarty został na terenie obcego państwa (czy to w formie małżeństwa czy związku partnerskiego) – czego następstwem jest skryształizowanie sytuacji prawnej i faktycznej – jednak w państwie, do którego związek ten przeniósł centrum swych interesów życiowych, odmawia się mu statusu małżeństwa (ew. związku partnerskiego) z uwagi na nieznaną instytucję małżeństwa jednopłciowego w lokalnym prawie. W ten sposób odczytuję intencję Rzecznika Generalnego, gdy w swej Opinii w sprawie *Trojan* dokonuje transpozycji orzecznictwa ETPCz na potrzebę oceny charakteru obowiązków państw członkowskich wynikających z art. 21 TFUE w zw. z art. 7 i 24 Karty (tj. w sytuacjach korzystania ze swobody przepływu). Brak uznania małżeństwa w takiej transgranicznej sytuacji (choćby ze skutkami zredukowanymi do skutków związku partnerskiego⁶³) stanowi zatem naruszenie prawa Unii.

Zakres przedmiotowy obowiązku uznania małżeństwa zawartego w innym państwie członkowskim Unii

Dotychczasowe orzecznictwo TSUE (wliczając w to Opinię Rzecznika Generalnego w sprawie *Trojan*) pozostawia do pewnego stopnia otwartą kwestię zakresu skutków małżeństwa lub rodzicielstwa osób tej samej płci, jakie przyjmujące państwo członkowskie ma obowiązek zaakceptować, aby nie dochodziło do naruszenia traktatowej swobody przepływu osób, gwarantowanej art. 21 TFUE. Punktem wyjścia jest tu stwierdzenie, że „więzi wynikające z aktów małżeństwa lub aktów urodzenia sporządzonych w państwie członkowskim powinny być uznawane wyłącznie do celów wykonywania praw, które zainteresowane osoby wywodzą z prawa Unii”⁶⁴. Prawem Unii jest tu przede wszystkim art. 21 TFUE (odczytywany w zw. z art. 7 i 24 Karty) zakazujący środków prawa krajowego (nie tylko przepisów, ale i praktyki organów władzy publicznej), które mogłyby utrudnić lub uczynić mniej atrakcyjnym korzystanie ze swobody przemieszczania się.

⁶³ Metoda ta określana jest w prawie kolizyjnym jako *downgrading* i była lub jest nadal przyjmowana w części państw, w zakresie w jakim nie znano jeszcze małżeństw osób tej samej płci, ale lokalne prawo umożliwiało już zawarcie związku partnerskiego. Zob. np. D. Martiny, *Private international law aspects of same-sex couples under German law*, [w:] *Legal recognition of same-sex relationships in Europe. National, cross-border and European perspectives*, red. K. Boele-Woelki, A. Fuchs, Intersentia, Antwerp 2012. Zob. także art. 32a włoskiej ustawy nr 218/95 z 31 maja 1995 o prawie prywatnym międzynarodowym.

⁶⁴ Opinia RG w sprawie *Trojan*, pkt. 29.

Zdaniem J. Buchalskiej i A. Pudło-Jaremek, *Prawo...*, s. 45 „z orzecznictwa TS wynika, że w każdym przypadku korzystania z prawa do swobodnego przemieszczania się, taka sytuacja wchodzi w zakres prawa UE”⁶⁵. Nie budzi wątpliwości, że obowiązek uznania rodzinno-prawnych związków osób tej samej płci obejmuje pochodne prawo pobytu małżonka tej samej płci (*Coman*), zmianę imienia i nazwiska (*Mirin* i starsze orzeczenia dotyczące nazwiska), oraz obowiązek wydania dokumentów tożsamości dzieciom par jednopłciowych (*Pancharevo*).

Już jednak w wyroku w sprawie *Pancharevo* Trybunał Sprawiedliwości poczynił uwagi, z których wnosić można o szerszym zakresie obowiązku uznania, niż wynikałoby to jedynie z sentencji wyroku. Mianowicie, w pkt. 65 wyroku Trybunał podkreśla, że: „pozbawienie [dziecka – przyp. M.Z.] relacji z którymś z jego rodziców w ramach wykonywania przysługującego temu dziecku prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich lub faktyczne uniemożliwienie, czy też nadmierne utrudnienie wykonywania przez niego tego prawa, z tego względu, że jego rodzice są tej samej płci” byłoby sprzeczne z prawami podstawowymi, które temu dziecku gwarantują art. 7 i 24 Karty.

Jeszcze dalej idzie, jak można sądzić, Rzecznik Generalny w Opinii w sprawie *Trojan*. Rzecznik podkreśla wszakże, że „brak jakiegokolwiek uznania w jednym państwie członkowskim związku małżeńskiego zawartego przez dwie osoby tej samej płci i zarejestrowanego w innym państwie członkowskim stanowi ograniczenie wykonywania prawa wynikającego z art. 21 ust. 1 TFUE”⁶⁶, co w kontekście nawiązań do orzecznictwa ETPCz należy rozumieć w ten sposób, że pozostawienie osób tych w prawnej próżni, a więc traktowanie ich jako osoby sobie obce, pomimo że łączy je węzeł małżeństwa (rodzicielstwa), nawiązany na terytorium innego państwa, stanowi naruszenie art. 21 TFUE. Koniecznym jest zatem takie uznanie par osób tej samej płci, które nadaje im „byt i legitymację wobec świata zewnętrznego”⁶⁷. Nie jest przy tym wystarczająca regulacja art. 1138 KPC, ponieważ w praktyce nie umożliwia ona pokonania realnych trudności, z jakimi borykają się pary jednopłciowe.

Istotne jest ponadto w Opinii Rzecznika przywołanie wyroków ETPCz. W tym zakresie należy zaś przypomnieć, że stwierdzając naruszenie art. 8 EKPCz przez Polskę, strasburski Trybunał, zauważył, że: „partnerzy tej samej płci nie są w stanie regulować podstawowych aspektów swojego życia, np. dotyczących własności, alimentów, opodatkowania i dziedziczenia, jako oficjalnie uznana para” oraz, że „w większości sytuacji pary te nie mogą polegać na istnieniu ich związku w kontak-

⁶⁵ J. Buchalskiej, A. Pudło-Jaremek, *Prawo...*, s. 45.

⁶⁶ Opinia RG, pkt. 32.

⁶⁷ Opinia RG, pkt. 53 z powołaniem na wyrok w sprawie *Przybyszewska v. Polsce*, pkt. 109.

tach z organami sądowymi ani administracyjnymi”⁶⁸. ETPCz odrzucił także argument Rzeczypospolitej Polskiej, iż wystarczające jest, że partnerzy mogą uregulować swe sprawy korzystając z autonomii woli⁶⁹. Choć ETPCz pozostawia określenie dokładnych środków prawnych, niezbędnych do zapewnienia praw wynikających z Konwencji, państwom członkowskim, to stwierdza jednak, że istniejące w Polsce ramy prawne nie mogą być uznane za zapewniające podstawowych potrzeb uznania i ochrony par tej samej płci w stabilnym i stałym związku. Prawa zapewniane parom jednopłciowym nie mogą być iluzoryczne.

Unijny Trybunał Sprawiedliwości nie miał jeszcze okazji wypowiedzenia się o obowiązku uznania małżeństwa lub rodzicielstwa w kontekście klasycznych skutków prywatnoprawnych, takich jak np. dziedziczenie, alimentacja lub inne skutki własnościowe. Przenosząc jednak wnioski z orzecznictwa ETPCz na grunt transgranicznych sytuacji korzystania z unijnej swobody przemieszczania się, a także patrząc na orzecznictwo TFUE z szerszej perspektywy – z całym jego naciskiem na prawa podstawowe i swobodny przepływ osób w UE, nasuwa się następująca refleksja: byłoby w moim odczuciu głęboko niesprawiedliwe, gdyby we wspólnej, unijnej przestrzeni prawnej można było odmówić dziecku rodziców tej samej płci lub małżonkowi w małżeństwie jednopłciowym nie tylko „bytu i legitymacji wobec świata zewnętrznego”, ale także podstawowych praw spadkowych i własnościowych, które są charakterystyczne dla stosunków rodzinno-prawnych. Odmawianie praw własności rodzinom utworzonym w innym państwie członkowskim nie tylko narusza prawa podstawowe zapisane w Karcie, ale także utrudnia (lub przynajmniej czyni mniej atrakcyjnym) korzystanie ze swobodnego przepływu (gwarantowanego art. 21 TFUE).

Bibliografia

- Breczko A., *O potrzebie redefinicji pojęć „małżeństwo” i „rodzina” we współczesnym pluralistycznym świecie. Rozważania w kontekście związków partnerskich*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2014, 13.
- Buchalska J., Pudło-Jaremek A., *Prawo do bycia niedyskryminowanym w prawie UE jako podstawa do uznania zagranicznych aktów urodzenia dziecka w Polsce*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2024, 12. <https://doi.org/10.33226/0137-5490.2024.12.5>
- Chmielarz-Grochal A., *Stosowanie przez sądy administracyjne standardów europejskich w toku rozstrzygania transgranicznych problemów obywatelstwa oraz transkrypcji aktów stanu cywilnego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 2020, 93.

⁶⁸ *Przybyszewska v. Polsce*, pkt. 114.

⁶⁹ *Przybyszewska v. Polsce*, pkt. 113.

- Dorabialska A., *Między normą kolizyjną a instytucją uznania – nazwisko w orzecznictwie TS*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2011, 3.
- Dorabialska A., *Uznanie stosunku prawnego powstałego za granicą*, „Państwo i Prawo” 2012, 4.
- Gajda J., *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice zostały wpisane więcej niż dwie osoby*, „Prawo i Więzy” 2020, 32.
- Garlicki L., *Trybunał strasburski a status związków monoseksualnych (refleksje na tle wyroku z 13.07.2021 r., Fedotova and Others p. Rosji)*, [w:] *Zagadnienia prawa konstytucyjnego: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Krzysztofowi Skotnickiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. A. Domańska, Łódź 2023.
- Górski M., *„Lotniskowiec” Strasbourg” zakończył manewr. Uwagi na kanwie wyroku Wielkiej Izby ETPC z 17.01. 2023 r., Fedotova i inni v. Rosja*, „Państwo i Prawo” 2023, 78.
- Krawiec G., *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka osób tej samej płci pozostających w związku*, „Studia Prawnicze: rozprawy i materiały” 2019, 25.
- Boele-Woelki K., Fuchs A., *Intersentia*, Antwerp 2012.
- Kowalik-Bańczyk K. [w:] *Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2012.
- Lagarde P., *La reconnaissance des situations en droit international privé: actes du colloque international de la Haye du 18 janvier 2013*, Paris, 2013
- Martiny D., *Private international law aspects of same-sex couples under German law*, [w:] *Legal recognition of same-sex relationships in Europe. National, cross-border and European perspectives*, red. K. Boele-Woelki, A. Fuchs, Intersentia, Antwerp, 2012.
- Mostowik P., *O żądaniach wpisu w polskim rejestrze stanu cywilnego zagranicznej fikcji prawnej pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych”*, „Forum Prawnicze” 2019, 56.
- Mostowik P., *Swoboda przemieszczania się w Unii Europejskiej przez dziecko pod pieczę osób tej samej płci a krajowe reguły obywatelstwa i prawa rodzinnego na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14.12. 2021 r., C-490/20, VMA przeciwko Stolichna obshtina, rayon” Pancharevo”*, 2022.
- Pawliczak J., *Odmowa transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety. Glosa do uchwały NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19*, „Państwo i Prawo” 2021, 1.
- Pazdan M. (red.), *System Prawa Prywatnego. Vol. 20A. Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2014.
- Pietrzak W., *Glosa do uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego z 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, 61(3).
- Tryfonidou A., *The Cross-Border Recognition of Changes in the Legal Sex of Transgender Persons: The Landmark Court of Justice ruling in the Mirin case*, „European Constitutional Law Review” 2025, 21(2). <https://doi.org/10.1017/S157401962510076X>
- Savigny F. C. V., *System des heutigen römischen Rechts, Band VIII*. 1849. <https://doi.org/10.1515/9783111573007>
- Szewczyk R., *Ewolucja pojęcia małżeństwa w prawie europejskim*, „Studia Elckie” 2019, 21.

- Wojewoda M., *Rodzicielstwo osób tej samej płci w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – glosa do wyroku TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r. w sprawie C-490/20*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2022, 27.
- Wojewoda M., *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2017, 26.
- Wojewoda M., *Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce – glosa do uchwały NSA (7) z 2.12.2019 r.*, II OPS 1/19, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, 2.
- Wróbel A. (red.), *Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Zachariasiewicz M., *Transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2019, 111. <https://doi.org/10.26485/SPE/2019/111/8>
- Zachariasiewicz M.-A., *Nowa ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym a małżeństwa i związki osób tej samej płci*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2012, 11.
- Zachariasiewicz M., *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018.